

洋学文庫
文庫8
A 179

Vedel d'uitsche
Spraakkunst
Mender Rareket.

gentoo
大概 玄東? (盤水子季)
(盤里 / 急)

Voorberigt.

De maatschappij: tot nu toe van de
algemeen, onder hare overige werkzaam,
heden, als eene der voor naamste tellende
de zorg voor eene juiste en regmatige
kennis onzer zoo schoone moedertaal, gaf,
te dien einde, eerste eene rudimenta
en vervolgens eene syntaxis die; ten
einde nu alles, wat tot het schoolen
der wij, in die opzigt, gevorderd wordt,
volledig te maken, roept zij hier bij
eene grammatica of nederdeutsche
spraakkunst.

„ Het Cartelyk hoopde de maatsch,
appij, door het een en ander, het vo,
orgestelde door te helpen bereiken, en
alzo de liefde voor de vaderlandseke
taal, zoo naauw met de liefde voor het
vaderlandselve verbonden, meer ~~en~~ meer
te ontvinken. ”

Doet dus verre het voorberigt, gep,
laaten gewest voor de eerste uitgave:
bij deze tweede heeft de maatschappij
niets te zeggen dan, dat deze gelegen
heid, ter naauwkeurige herziening
is maargenomen.

op last der maatschappij
Henk Raveker.

Nederduitsche
Sprakkunst.

inleiding

I. 1. Niets is er, dat den mensch meer van de dieren onderscheidt en hooger boven dezelfde verheft, dan het vermogen om zijne denkbeelden en gewaarwordingen, de of duidelijke en bepaalde klanken, aan anderen mede te deelen: dit heerlijk vermogen, dat aan alle menschen gemeen is, draagt den naam van spraak; welk woords in zoo verre in betekenis van taal verschilt, als door het laatste meer bepaaldelyk het byzonder zamenstel van klanken en woorden verstaan wordt, waarvan een volk zich, in onderscheiding van andere, tot uitdrukking van zijne gedachten bedient.

I. 2. Voortreffelykheid van het spraakvermogen maakt het onderzoek van alles, wat tot spraak of taal bet,

rekking heeft, voor den redelyken
mensch hoogst belangrijk. In het
byzonder is het van de uiterste no-
odzakelykheid te weten, hoe welke
beginselen eene taal is zamengesteld,
en wat men in acht moet nemen,
om deselve wel te spreken en te
schryven. De wetenschap, welke dit
leert, wordt by ons spraakkunde ge-
heeten; eene benaming, die geen-
zins ongepast is, naar dien het me-
ste, dat daartoe behoort, voor alle
talen gemeen is. De algemeen-
heid der benaming wordt voorts na-
der, gewijzigd door byvoeging van den
naam der taal, voor welke een spr-
aakkundig optel byzonder is in gra-
de, en in dieren zijn sprekers men
van eene nederduitsche, frantsche,
engelsche spraakkunde enz.

§. 3. Het tegenwoordig optel he-
eft byzonder de nederduitsche taal
ten voorwerp, als waaromtrent het
voor elk nederlander bovenal van
het hoogste belang is, datgene te
weten, hetwelk wij boven zelden,
dan in de spraakkunde geleerd
ont. Men einde aan het oogmerk
van een dergelyk optel zoo veel me-
gelijk, geheel te voldoen, zullen

wij het ook in drie hoofdstukken
verdeelen. Het eerste zal over
de litten, of de enkele klankte-
kenen, waarvan men zich in het
nederduitsch bedient, met gaderen
over derzelver zamenvolging tot
lettergrepen en woor woorden han-
delen; in het tweede zullen wij
de onderscheidene deelen ^{en} of
soorten van woorden, uit welke
onze moedertaal is zamengesteld,
en hetgene tot de volledige kennis
en het rechte gebruik van deselve
behoort, voordragen; het derde ein-
delijk zal eene ontvoering behelzen,
en van de voornaamste regelen
voor de spelling, of het wel schry-
ven der nederduitsche taal. De
laatste worden veelal vooraan
geplaatst; doch, daar de meeste der-
zelve niet, dan na eene voor-
pige kennis der onderscheidene
kennis der onderscheidene taal,
deelen, verstaanbaar zijn, achten
wij het voegzamer deselve op de
verhandeling van deze te doen
volgen.

Nederduitse spraak, akkuunst.

1. Hoofdstuk.

Over de letters en derzelver
verlamen voeging tot
lettergrepen en
woorden.

A. Getal der letters.

I. 4. Het getal van letters
of klankteekenen, die wij tot het
schrijven van echt nederduitse
woorden noodig hebben, bedrage
niet meer dan twee en twintig, te
weten: a, b, d, e, f, g, ch,
h, i, j, k, l, m, n, o, p,
r, s, t, u, v, w, y, z, buiten
dese bedienen wij ons, doch alleen
in woorden van vreemde herkomst,
st, nag van vier andere letters,
namelyk c, q, x, en y, als in
cicer, roccaan, quirenis, xer,
zet, yfste enz.

I. 5. De bovenstaande oppa

re verschilt enigzins van de ge-
wone, waarbij de c onder de neder-
duitse letters geteld, en de ch
niet als een enkelvoudig klankteu-
kenen opgegeven wordt. doch de
c behoort, gelijk wij reeds aan-
merkten, op zichzelf niet tot
het nederduitse abbé, en de
ch, hoewel aan het oog een ver-
eeniging van twee letteren aan-
biedende, drukt echter indert-
oed slechts een enkel klank
uit, weshalve wij gene zwaarig-
heid gemaakt hebben, die dub-
belvormig klankteken onder het
getal der letters, als aanduid-
ingen van enkelvoudige klanken,
op te nemen.

B. Soorten der letters.

I. 6. De letters zijn ver-
deeld in twee hoofdsorten. De
eerste hoofdsort bevat die let-
ters, welke op zich zelve, zonder
behulp van eenige andere, een
volkomen geluid geven; de tweede
dies, welke niet, dan door de ver-
eeniging van eenige der eerste penen
vollen klank vormen. De eerste

worden klinkers, de laatste mede
klinkers genaemd.

C. Over de klinkers

I. 7. De klinkers zijn, naar de thans aangenomene uitspraak, zes in getal, te weten, a, e, i, o, u, en y; volgens de ware en oorspronkelijke uitspraak nochtan, hebben wij er slechts vijf, als moetende de laatste, welke thans algemeen een klank heeft, nabij komende aan dien van ei, eigenlijk als een dubbele i worden uitsgesproken. Dan, daar deze echte uitspraak, in de algemeene spreek- en schryftaal, door de andere geheel verdrongen is, wordt de y, om die reden alleen, als een zesde klinker opgegeven, voor de y schryft men ook wel y; doch die klankteeken behoort alleen in wethemseke woorden gebruikt te worden, waar het bij de uitspraak den klank van i heeft, als eyrus, eyrpalus, eypte enz.

I. 8. De vijf eerste genaemde klinkers hebben, met uitzondering van de i, welke, naar de tegenwoordige uitspraak, in elke Nederd.

uitsche woorden altijd kort is, in sommige woorden een kort en in andere een lang geluid. Dit is de a kort in dag, zak, lang in daag, zaak; de e kort in aarde, bel, denijl lang in beek, been, lesen; de o kort in doe, mal, wolk, kokk, lang boom, door, koken; de u kort in duur, meens, lang in duur, ruur.

I. 9. Behalve het aangezekerde valt het te zien dat de e en o nog een andere verschil van klank op te merken. Deide de klinkers namelijk hebben. Zoo wel kort als lang zijnde, ook een zachte, en scherp geluid. Dit is de e zacht kort in aarde, gehin, tropfel, scherp kort in peel, gehel, snel. Derzelde letter is zacht lang in beek, meek, (tijt van e en zen lagen) en in de eerste lettergroep van geven, lesen, scherp lang in been, meek (zacht) en in de eerste lettergroep van keeren, lesen. Derzelde letter is de o zacht kort in bol, vol, wolk, scherp kort in kok, mol, volk, en zacht lang in door, meen, scherp lang in boom, loopen.

J. 10. Men aanzien van het onderscheid der zacht- en scherpe g en o is geen bedenking, daan hetzelve rijk, bij de uitspraak, aan een eigenlyk kenbaar maakt. doch het onderscheid der zacht- en scherp- lange e en o is in de uitspraak der meeste nederlands, geheel verloren gegaan, weshalve sommigen het wezenlyk bestaan daarvan in de algemeene lantstaal, in onderscheiding van de stedelyke of ghestelyke, in twyfel trekken. Kindrige taalbeoefenaars echter hebben dit bestaan door vergelyking van de oude vermaagschaps talen, door bybrenging van het gezag van vele vrygezeerde en latere schryvers, door beroving op de uitspraak der ~~bezoeken~~ der bewoners van den markland en van vele andere streken van ons vaderland door overneming eindelyk van vele gebruikelijke klankverwisselingen, ~~toe~~ waarin rijk, ten aanzien der zachte en scherp-lange e en o een standvastig onderscheid voortdurend zoo onderscheidelijk bestaande, daan men daaromtrent geen redelyk

twyfel raeden kan. welken in, vloed het opgemerkte onderscheid tusschen de zacht- en scherp-lange e en o op de spelling behoort te hebben, ^{zullen} in het vervolg nader aanstippen.

J. 11. Eindelyk moes ontrent den klinker in nog worden aangeemerkt, dat dikwyl aan het begin van een woord voor een anderen klinker komende, door de zachtelykheid der uitspraak, een geruisd verkrijgt, waardoor hij eenigzins naar een medeklinker zinkt. Ook wordt hij, geest bekend is, in dat geval met een langen staart gescreven.

D. Over de medeklinkers.

J. 12. Wy hebben te voren reeds met een woord, gezegd, dat de c, g en k, niet te past komen, dan in woorden van vreemde herkomst. In oorspronkelyk nederduitsche woorden, vervangt de s op k de plaats der c, de kw der g, en de ks den k, als kiegen, kelder, kwad, reks. de c esch,

ter, voor zoo verre zij als z luid,
de, so door het gebruik nog beho,
uden in enige woorden, die, of,
schoon eigenlijk van vreemde o,
sprong zijnde, naftans door inlij,
ving het nederduitsch burgerree,
ontvangen hebben, als ocean,
officier, citroen enz. doch hier,
over in het vervolg nader.

I. 13. De h is niets meer
dan een scherpe uittakking van
den adem voor een klinkletter,
en kan dus nauwelijks onder de
medeklinkers geteld worden. van
daar, dat zij in sommige gewesten
van ons vaderland, bij de uitsp,
praak, wordt meggelaten, waar de
algemeene uitspraak die laat ha,
aren dus zeggen de keuchen en
die van gueda aan, ond, iis, voor
het gimne kran, hond, heis. Ook
in de algemeene spreek- en schre,
ij taal, laat men de h, die in
hooren voorkomt, in oor weg.

I. 14. Eenige der bovengenoem,
de medeklinkers verschillen on,
derling niet anders, dan in ha,
ektheid of scherpheit van uitspraak,
en worden dus, met rege, verm,
ant, schpte medeklinkers genaamd.

tot deze klasse behooren.

b en p,

d en t,

g en ch,

v en f,

r en s.

Van welke de vijf eerste za,
cht, de vijf laatste scherp zijn.
Dit verschil van uitspraak doet
zich voor in bas en pad, bek
en pek, lob (tobbe) en top; in
dak en tak, doek en toek, mael
en mael; jagen en jauigen, lagt
en loochennen, dag (band) en de,
ch, in vahm en faam, keilig en
peilen, in sagen (verstagen) en
sagen, in zullen en sullen (sol,
len). Van drie zijn de v en
r altijd te zachtergehoord, en een
lettergreep te sluiten; weshalve
men, in geef en geeft, lees en
leest, een x en s gebruikt, nie,
tegenstaande men geven en lesen
schrijft. anders is het met de drie
overige zachte letters b, d, en
g, geleggen. Doch in het ver,
volg zullen wij hierover meer ze,
ggen.

E. Samenruiging van
klinkers, en byson,

der over de twee
en die kl
anken.

I. 15. De samenvoeging van
klinkers geschiedt, op om denzelfde
klank te verlengen, op om een gem
eyden klank die te drukken.
Doe het eerste ook merk maar men
ziekt van twee gelijke klinkers bedie
nen, als maan, been, boor, muur.
Doe het laatstgenemde einde wo
rden onderscheidene klinkers bij
engeroep, die welke bijeen voeg
ing twee en drieklanken geboren
worden.

I. 16. Tweeklanken ontstaan
door veruening van de enkele
a, e, i, o, en u, met e, i of u,
als

ae, in dään, pau, lauren.

ei, in leiden, reizen, weiden.

In onderscheiding van lijden, rij,
ren, wijden.

ui, in geue, kleue, reue.

ie, in brief, liep, ziel, zien.

oe, in doen, goed, mooi, zaai.

ou, in goud, houw, veuen.

ui, in huus, huie, ruie.

Dus tijds was, bij de genemde,
nog een tweeklank ai in gebruik;

doch deze & thans die de schryffte,
al verbannen, welke daarom den
tweeklank ei in plaats steld. dit
geldt ook ontrent ei (leischener,
psel) en mei, zoo als men, in
stede van ai en mai, behoort te
schrijven.

Voorts verkrijgt men insgelijks
tweeklanken door samenvoeging van
de dubbere aa, ee, oo, met i of
u, als

aii, in baai, fraai, taai.

aii, in braai, grai, slai.

uii, in seui, leui, meui.

oii, in dooi, kooi, prooi.

I. 17. drieklanken ontstaan do
or verueing van ie en oe met u
of i, als

ieui, in kieui, nieui.

oeui, in blai, proai, maai.

F. Samenvoeging van
medeklinkers.

I. 18. Het verdient hier insge
lijks opmerking, dat er in onze taal
een aantal medeklinkers zijn, die,
in verschillende samenvoegingen, son
der leischentoon van een klinker,
elkander kunnen voortlijren, en

een woord of eene lettergreep aan-
vangen. Hieruit ontstaat een re-
nigte van zamengestelde medeklin-
kers, waarvan de meeste ont eene
vereeniging van twee, enkele ook
van drie medeklinkers aanbieden.
De medeklinkers, welke op die wij-
ze door andere kunnen voortgedre-
ven worden, zijn ch, l, m, n,
p, r, s, t, en w. van dese ont-
vange de ch de s voor zich in
schaap enz., de l en groot aan-
tal van medeklinkers, als de b in
blaas, de f in plis, de g in ghe,
mp, de k in klinken, de p in plu,
st, de s in staan en de v in
vlam. desgelijks words de m voort-
gedreven door de s in smak; de
n door de k in knecht, door de
s in snuit; de p door de s in
spid; de r door de b in breed,
door de s in dragen, door de g
in gras, door de k in krassen,
door de p in praten, door de t
in trekken, door de v in vreugde,
en door de w in wreken; de s do-
or de p in ptarm. De t eindelijk
krijgt, op gelijke wijze, de s voor
zich in staan, en de w de de in
dwingen, de k in kwad, de t in

twijfel, en de z in zinken. De
vereeniging eindelijk van drie mede-
klinkers, die, in den aanvang van
een woord of lettergreep, elkander
voortdrijven, doet zich voor in sch,
ziek, spraak en strand, waar de
s beurtelings in zamenvoeging met
ch en r, met p en v en met t en r
voorkomt.

I. 19. Voorts zij, bij deze zegg,
enheid, noch met een woord aangeme-
rd, dat wij, in littheemsche woorden,
ook somwijlen eene vereeniging van
medeklinkers gebruiken, die ande-
rs aan onse taal vreemd is, als van
ph in klank gelijkt aan onze f, in
phedra, phedra, van th in themis,
toctes les, apotheker, enz.

G. Zamenvoeging van klin-
kers en medeklinkers tot
letter groepen in
woorden.

I. 20. Doet vereeniging van
klinkers en medeklinkers ontstaan
lettergroepen en woorden. Een klink-
ker nogtans kan somwijlen, op zij-
ch zekken, eene lettergreep, ja een
woord litmaken, als de a en o in

van den
Dove spraak afgeleid

ader, over, het ij, de a (eene rivier),
de, voornaamwoord, end. meestal eck,
ter komen, ter vorming van een
lettergreep, ten minste ien klinker
en medeklinker bijeen; dikkerpook
ontstaat deelde, of door versienig,
ing van onder scheidene klinkers,
of van klinkert en medeklinkert,
op verschillende wijzen zamengesae,
gd, gelyk als de volgende voorbeel-
den byken kan: ij, ij, niit, op,
in, ei, ooi, zie, zie, cae, aan,
een, oek, man, bek, lak, lyk, gaan,
bij, soom, muur, baek, baik, band,
milk, lins, bons, mins, saars, we,
ena, loope, huura, marks, wirks, bi,
ns, toest, toerscht, heest, slag, slug,
staan, bleek, bruin, draai, groei,
brand, stoni, staart, groot, strand,
sprank, spreide, strooms.

I. 31. Eene lettergreep, en, als
zoodanige, ook voorbeelden, een wo,
ien klinker kan, blykens de opge-
gerene voorbeelden, een woord betrou-
aken. Sural nagtans bestaan de wo,
orden uit twee of meer lettergrepen,
als vader, bestuurder, rechtvaardighd,
eic, goedertierenheit, ongerechtigheid,
konstantinopolitanen, overalontleg,
waardigheit; welke woorden ont

van twee tot negen lettergrepen
aanbieden.

H. Over eenvoudige of zamen gestelde wo, orden.

I. 22. De woorden zijn een,
voldig of zamengesteld, tot de een,
voldige behooren niet alleen die
woorden, welke men Stam- of wo,
stels-orden noemt, omdat zij niet
van andere, mer of min bekende,
woorden zijn affgeleid, als berg, hui,
is, groot, goed, end. maar ook de
affgeleide, als gebergte, huistelyk, gr,
eicheid, goedheit end. — Zamen-
gestelde woorden daaren tegen
zijn die, welke uit twee of meer wo,
orden tot ien zijn zamengesmaten,
als berggroot, huisdier, grootmoedich,
goedwillig, huiggadshuise. men kan
ook vier, ja vyf, woorden en tot een
zamenstaegen, als blykt uit vular,
trentkunstschapschool, doch over
het geheel zijn die zamensellingen,
welke uit meer dan drie woorden
bestaan, als onbekagelyk en duist,
er af te keuren.

I. 23. Daar de meeste der on,

derseheidene taal- of redelen, die
 wij straks nader zullen doen ken-
 nen, voor verschillende samenstel-
 lingen vatbaar, is het getal van
 samen gesteld worden zeer aande-
 ienlijk. Zie hier eenige voor-
 beelden tot een proef. Twee of
 drie zelfstandigenaamwoorden vi-
 nde men bijeen in huisdier, huis,
godsdiens; twee byvoegelyknaam-
 woorden in grootmoedig, goedwillig;
 een zelfstandig en byvoegelyknaam-
 woord in goedgeluk, gunstrijk, en
 omgekeerd in hoogmoed, grootsp,
reken, en voorzetsel en zelfstan-
 dignaamwoord in overmoed, tegen-
spael; een werkwoord en zelfstan-
 dignaamwoord in drinkgeld, reken,
kunst; een werkwoord en byvoegelyk-
 lyknaamwoord in gedenkwaaardig.

S.° 24. Voorts moet, ten aan-
 zien der samenstellingen, nog worden
 opgemerkt, dat hetzelve de betekel-
 nis van het geheel woord het meest
 bepaald, daar by altijd voortaan gepl.
 wordt. Dit betekent huisdier,
dier en dier, dat by menschen
 voorkomt, in tegenstelling van die,
 welke, uit hunnen aard, dezelfde
 schikken. Vandaar ook, dat, by,

voorbeeld, werkhuis geheel iets an-
 ders betekent dan huishwerk, als
 gevonden het eerste een huis te ken-
 nen, geschikt om te werken, het laatste
 tot een werk, dat in huis verrigt
 wordt.

2. Hoofdstuk

over de onder,
scheidene ta,
al - of
redede,
den.

A. Algemeen overzigt van dezelven.

I. 25. De woorden, welke de
zamenstel ener taal uitmaken, zijn
van onderscheidene aard, en dragen
verschillende betekenissen. Die we-
like eenige, op zich zelf bestaan,
levend, of levendloos voornam-
delijk, of ook een voornam-
delijk, als op zich zelf bestaande,
voorstellen, dragen den naam van
zelfstandigenaamwoorden. Wil men
ene' persoon of zaak nader bepalen,
of ook algemeen beschouwen, zoo
bedient men zich van lidwoorden.
— De eigenschap of hoedanigheid
der personen of zaken, van welke
men spreekt, wordt door byvoeglyke

naamwoorden uitgedrukt. — Om het
geluk der zekere voorwerpen aan te
dehiden, maakt men van telwoorden
gebruik. — Ten einde in eene za-
menhangende rede, door het gedru-
zig herhalen van de namen der
voorwerpen, de aandacht niet te ver-
moegen en te verwarren, bedient
men zich van kleinere woorden, die
de plaats van dezelven vervangen,
en, uit dien hoofde, den naam van
voornaamwoorden dragen. Die woo-
rden, welke dienen, om de werking
van een voorwerp, en het algemeen
alles, wat men daarvan zeggen wil,
uit te drukken, worden werkwoorden
genoemd, en maken, nevens de zelf-
standige naamwoorden, het gewin-
tigste deel der rede uit, aan gezien
geen volkomen zin zonder dezel-
ven kan plaats hebben. — De wer-
king, toestand, of het heet zijn moe-
door de werkwoorden, of ook de hoe,
danigheid, door het bijzegelijk
naamwoord uitgedrukt, heeft dikwe-
yl eene nadere wyziging of bepa-
ling noodig. ten dien einde, gelijk
mede om eenige omstandigheid van
tijd, plaats en wat dies meer zij aan
te dehiden bedient men zich van

bijwoorden. — Eene andere klasje
van woorden, die den naam van
voorzetsels dragen, is geschikt, om
de betrekking der voorwerpen op el-
kander, of ook om, met achtervolging
van een zelfstandig naamwoord, een-
ige omstandigheid uit te drukken.
— Ten einde het onderscheid van
van onderscheidene zinsneden, of ook
van geheel volzinnen aan te dehiden
bedient men zich van eene soort
van woorden, welke, uit hoofde van
deze zinnige bestemming, voegwoorden
genoemd worden. — Wanneer het
eindelyk enkel te doen is, om zekere
aanvoering of gemaarwording uit te
drukken, heeft de taal ook daer-
voor eene byzondere klasje van woo-
rden, die den naam van tusschen-
werpsels dragen.

Al de opgenoemde soorten
van woorden komen, met uitzon-
dering van de lidwoorden, waar van
sommige talen <sup>ver-
stoken</sup> zijn, in
alle talen voor, en maken de nood-
zakelyke bestanddeelen van dezelven
uit.

§. 26. Volgens de boven gedane
opzate, heeft de nederduitsche taal,
met de meeste talen, de tien volgende

de taal - of rededeelen gemeen.

1. zelfstandige naamwoorden.
2. lidwoorden.
3. byvoegelyke naamwoorden.
4. telwoorden.
5. voorz naamwoorden.
6. merkwoorden.
7. bywoorden.
8. voorzetsels.
9. voegwoorden.
10. tusschenwerpsels.

Over elk dezer taaldelen zullen wij, naar de voorgestelde orde, afsonderlyk nader spreken.

B. Over de zelfstandige naamwoorden.

§. 27. Zelfstandige naamwoorden dienen, om een persoon of een zaak, waarvan gesproken wordt, uit te drukken, het zij die, als zelfstandig, heid, met der daad in de natuur aan, wezig zij, het zij, als zoodanig, alleen in onze beschouwing besta, als man, vrouw, boom, huis, tafel, deig, te, hoorheid enz.

§. 28. Men kan de zelfstandige naamwoorden in twee hoofdsorten onderscheiden, eigene namelijk, en

gemene; eigene zijn die, welke stichtelyk aan een persoon of een zaak, met uitsluiting van andere, behooren, als jan, pieter, nederland, amsterdam, parijs. gemene worden die, gene genaemd, welke op alle voors, overipen van deselxde soort passen, of attant aan meerdere gemeen sijn, als mensch, man, vrouw, dier, hand, strod, land, deig, gerigtigheid enz.

§. 29. Voorts sijn er onder de zelfstandige naamwoorden ook zoodanige, die een voorwerp verkleinend uitdrukken, en die den naam van verkleinwoorden dragen. Deze verkleining geschiedt door je, tje of pje aecten de woorden te voegen, als de, pje, kaetje, boompje. Voor je of jin gebruikt men ook wel ken, als kindken, jongken. omtijds wa, en ook de verkleiningsuitgang kijn en lijn, in gebruik, als win, dekijn, maagdelyjn, oogelyjn.

§. 30. Verder moeten wij, met opzigt tot de zelfstandige naamwoorden, nog op drie byzonderheide reke gaven, en wel 1) op kunne geslachten, 2) op kunne getally, 3) op kunne naamvallen, beginnag

nij met de geslachten.

A. Over de geslachten
der zelfstandigen,
aanwoorden.

I. 31. De opmerking, dat in alle
levende voorwerpen in natuur zich
twee derlei geslachten voordoen, heeft
de menschen reeds vroeg en vrij al
gemeen op het denkbeeld gebragt,
om ook in de talen, en met name
in die deelen van dezelve, op die
woorden, welke een persoon of een
zaak aanduiden, een soortgelijke
onderscheiding in te voeren. Daar
men echter begreep, dat niet alle
voorwerpen, of liever niet alle be-
vingingen van dezelve, gevolgelijk
onder een der beide geslachten te
orden gebragt worden, heeft men e-
nige van deze rangschikking lietge,
zonder, en dezelve als Enzijdig,
of tot generlei geslachten behoorende,
aangemerkt. Voor zoo verre ich,
ter deze laatste, evenwel als de e-
vide eerste, door een bijzonder ken-
merk onderscheiden zijn, heeft men
gevoont gebruik aan de meeste talen
en onder deze ook onze, drie derlei
geslachten toegekend, het manneljk na-
meljk, het vrouweljk en het onzijd,

dege. — Welke de grond deser
verschillende geslachtenbepaling is,
of de talen in het gemeenen, en
voor de onke in het bijzonder, zij,
kan hier niet onderzocht worden;
genoeg zij het, eenige aanmerk-
ingen voor te dragen, geschiedt
ter weder onderkenning van de o-
rie geslachten, welke waarneming
nij in onze taal, reeds van de re-
aerste tijden aan, standvastig aan-
treffen.

I. 32. Het onderscheiden
geslachten onder zelfstandige naam-
woorden is voornamelijk kenbaar
in de lidwoorden, die dezelve s,
selal voorafgaan, en kunne ver-
buiging, en wel het meest in het
lidwoord de, als waarvan het on-
zijdige het de woorden, die toe de
it geslachten behooren, een teken
van de overige onderscheidt. Om
het geslachten van ieder woord te be-
ken, en zich voort staande mislief
in deen te haalen, maak men noot-
zakelijk een woordenlijst raadplegen
waarin het geslachten der woorden, vol-
gens het tenparige gebruik der re-
netste schryvers, is opgegeven.
Er zijn echter enige algemeene

regelen en waarnemingen hi
erontrend door kundige taal
beoefenaars voorgesteld, die wij,
voor zoo verre zij niet aan
te veel uitsonderingen, onder
heerij zijn, hier kortelyk zult
laten volgen.

I. 33. Mannelyk zijn:

1. Alle eigennamen van
mannen, als yakob, pieter, wil-
lem, end.

2. Alle namen van men-
nelijke eigenschappen, waardig-
heden en bedeningen, als bro-
eder, vader, heer, konink, vor-
st, koopman end.

3. Alle zelfstandige naam-
woorden, op nae, er, en ier, lid
gaande, die het zij van merken,
orden, naamwoorden het zij van
andere zelfstandige naamwoorden
afgeleid, enen merkenden man-
nelijken persoon aanduiden, als ma-
kelaar, mandelaar, kuiper, werker,
en lofenaar, zondaar, koetier, lui-
nier, end.

4. Die zelfstandige naam-
woorden, op er uitgaande en van
werkwoorden afgeleid, welke van
den merkenden persoon, ter beke-

kens van het merktuig, waarme,
de men iet, verrijst, zijn overgebragt,
als smelter, stapper, reger, rijder,
end.

5. Zulke woorden, die, op
schoon op zies zelve vaneen an-
der gelacks zijte, ter aenduid-
ing van mannen, in zekere betrek-
king op haardanigheid beschouwd,
gebruikt worden, als bloed, ond-
veige, boodwijn, blaaskrak, breek,
spel, lidmaat, voorspraak, en me-
r ander.

6. De namen van steenen,
wanneer zij een byzonderen steen
aenduiden, als agaad, diamant,
tappier.

7. De woorden, die op dom
uitgaan, wanneer zij een gestel,
dier, magd of staak uitdrukken,
als addedom, eigendom, ouderdom,
eykdom, end. — Van andere was-
den op dom, die onzijdige zijn, z,
al straks nader gesproken wor-
den.

8. Woorden, die op em, en
sem uitgaan, als aderem, badem,
barsem, bliksem; gelyk ook die,
welke uit hem en sem tot em
en sem zijn ingekora, als galen,

⁴⁸
halm, ⁴⁹helm, walm, ⁴⁹sem, scherm,
stom enz.

I. 34. Vriendelyk zijn:

1. Alle eijennamen van
vrouwen, als Connelia, maria,
elizabeth, enz.

2. Alle namen van vrouw-
melyk eigenschappen, waardigheid
of bedieningen, als zuster, dien,
samarita, baker, kameries enz.
hiervan is alleen myk uitgezon-
derd.

3. Zulke woorden, die van
mannelyke zelfstandige naam-
woorden, met achtervoeging van
in, et, en ster, zijn afgeleid, of
ook den mannelyken uitgang er
in ster veranderen, en eene vro-
uw aanduiden, als koningin, ve-
riendin, minnares, zondares, ker-
kerkerster, theinierster, voedster,
loopster, zangster, enz.

4. De namen van bijzondere
letteren, als de a de b, enz.

5. De Cyfergetallen, wan-
neer zij op zich zelve stoffelyk
uitgedrukt worden, als de zes,
de neuen, de dertig enz.

6. De woorden, op schap
uitgaande, die van byvoegelyke

naamwoorden afgeleid, eene hoe-
danigheid aanduiden, als blyd-
schap, dronkenschap, gramschap,
- Ook die op denzelfden uitga-
ng, welke, van zelfstandige na-
amwoorden afkomstig, eene alge-
meenheid van personen in een
vergaderd ligchaam te kennen ge-
ven, als broederschap, priester-
schap, vroedschap. Van de on-
zijdige woorden op schap zullen
wij straks nader spreken.

7. De woorden, die den ui-
tgang heid achter een byvoeg-
lyk naamwoord of deelwoord heb-
ben, en dus eene hoedanigheid
betekenen, als goedheid, rechtwa-
artigheid, wellustigheid, welpr-
kenheid enz.

8. De woorden, op ig uit-
gaande, en van zelfstandige na-
amwoorden afgeleid, die eene staat
eene bediening, of werking aan-
duiden, als abdij, artschap,
burgerij, diesterij, maatschappij,
schilderij, voor welke laatste
wel eens, verwardelyk; heer sch-
ilderij gezegd word.

9. De woorden, die op
ing uitgaan, en, van werkvoor-

den herkomstig, derzelver ^{afzetting} dedel-
ke werking aanduiden, als afzetting,
oorsprong, betekening, toezegging, ver-
maning enz.

10. De woorden op nis, die
van merkwoorden, of ook van zelf-
standige naamwoorden of deelwo-
orden herkomstig, eene daad of ge-
steldheid betekenen, als, geschiede,
denke, behalvende, belydende, ge-
loftende; — geheimende, gedachten,
gesteltende. hier van is kon-
de ditgeroenderd, dat ontydig
is, welk geslacht ook dikwijls hoe-
ver ten onrechte, in getuigenis
gehoord wordt.

11. De woorden, op te eindig,
ende, die van bijvoegelyke naam-
woorden of ook deelwoorden afkome,
als, hoogte, diepte, gedaante, ged-
achte enz. Gelyk ook die op den
zelfden uitgang, welke kunnen
oorsprong van merkwoorden heb-
ben, als begeerte, bedepte, klag-
te, schamte enz. fezzelpde ges-
lachte houde, ook by afkapping
der e, in de meeste woorden van
dien oorsprong stand, als drage,
drige, klage enz.

I. 33 Onzijdig zijn:

1. De namen van landen, pl.
watsen en steden, die, wanneer zij,
zonder nadere omschrijving voorkom-
en, geen lidwoord voort aan nemen,
als holland, Frankrijk, erzeland,
amsterdam, parijs, ryswijk enz. Voo-
r dese en bijvoegelyke naamwoor-
den plantende, zegt men het mag-
tijde frankrijk, het volkryke parijs,
het veede sluierende ryswijk enz.

Die namen van landen en plaa-
tzen daarentegen, die een lid-
woord voortaan hebben, schikken zij
ch, in hun geslachte, naar kennis
inwendigen aard op byzonderen
uitgang, als de betuwe, de veluwe,
de krim, de limmer, het gooi e,
enz.

2. De woorden, die eene algem-
enheid van stoffe of iets aandu-
iden, als het doek, graan, dian,
ant, koper, goud, steen, ijzer enz.

3. Bijvoegelyke naamwoorden,
als zelfstandige gebruikte, byvoor-
beeld, het diep, ronde, ruime; ook
zulk woorden, die, eigenlijk de
onbepaalde wyze van een merk-
woord uitmakende, voor zelfstandige
gebruikte worden, als het brinken,
eten, leren enz.

4. Zelfstandig, naamwoorden, welke een verkreinenden litzgang hebben, als het meisje, mannetje, jongken, kindeken enz.

5. De woorden, welke, op sel, litzgaande, en van werkwoorden afkomstig, eene voortgebrachte zaak, werking, of werktaag, betee-
kenen, als baksel, brauwsel, ma-
aksel, schepsel. enz.

6. De woorden, op te litzgaan-
de, die van een ander zelfstandig
naamwoord afstammen, als geb-
eente, geberfte, gedeelte, gerogelte
enz.

7. De woorden, die van de
ontbeaalde wijze der werkwoorden,
met negverping, van en, en voor-
setting, van ge afkomen en de wer-
king van de litzga, of ook de be-
ente zaak aanduiden als het ge-
aad, gerij, gedonder, gejammer,
gebak, gebou, gebrand enz. het
voorvoegsel ge rechter wordt weg,
gelaten in woorden, afkomstig
van werkwoorden, die met onaf-
scheidbare voorzetsels zijn sam-
gesteld, als het belag, bezoen,
ontwerp, verblijf enz.

8. Die woorden op schap, me,

like eene bediening, waardigheid
of geteldheid aanduiden, als het
burger^共schap, meester^共schap, priester^共,
schap enz.

9. Die woorden op dom, wel-
ke een algemeen beteckenen, als
het christendom, heidendom, pries-
terdom enz.

10. 36. Gehalve deze algem,
ene regelen tot onderkenning der
gestelchten, maeten wij nog eenige
bijzondere waarnemingen, rakende
dezelve, voordragen.

1. Er zijn eenige zelfstandige
naamwoorden, die gemeenslachte
genaemd worden, omdat zij, of ma-
nnelijk, of vrouwelijk zijn, naar ma-
te zij van een man, of eene vrouw
gebruikt worden. Hier toe beho-
ren bode, bael, gemaal, gezel,
gids enz. gelijk ook de woorden
met ge genaemd zamengesteld, als deel,
genoot, echtgenoot, loggenoot, mits,
gaders die, welke op ling eindi-
gen, als jongeling, kneekeling,
rondeling enz.

2. Desgelijks zijn er zelfst-
andigenaamwoorden die gelijk op sel,
slachte genaemd worden, omdat
zij, van welke der beide seksen

zij ook gebruikt worden, altijd het
hem eigen, het zij mannelijk, het
zij vrouwelijk, hetzij onzijdig, gesla-
cht behouden. Zoo zijn arend, ken-
el, leeuwerik, slipant, rink, vos,
en meer andere, altijd mannelijk,
op schoon zij ook van wijfjes ge-
brukt worden. Daar en tegen bly-
ven duif, kraai, meisch, slang,
en meer anderen, altijd vrouwelijk,
op schoon zij ook van mannetjes ge-
bruikt worden. Desgelijks worden
de onzijdige woorden kinderen, en
paard onverschillig van een
jongen of een meisje, een hen,
of op een merrie geberigt.

3. Sommige zelfstandige
naamwoorden hebben door den tijd
eenige verandering van geslac-
ht ondergaan, en komen daar-
voor in twee, en een enkel zels
in drie geslachten voor. Dit
waren lood en tijd, die thans ve-
elal mannelijk zijn, oudtijds ook
vrouwelijk, als bijka liede spr-
ekwijzen te dien tijd, in der tijd,
ter dood brengen, enz. veest en
veest, thans doorgaans alleen
onzijdig, waren oudtijds meestal
vrouwelijk; en vandaar nog de

347
sprekwijsen de beest spelen, ter
peest gaan. Het zelve geldt om-
rent oog en oor, van welk laat-
ste het vrouwelijke geslacht zool
nog voortdact in de spreekwijze
ter ooren komen. oorlag komt in
alle drie de geslachten voor; do-
ch het mannelijk is daar in mel
het algemeenste.

D. Over de getallen der
zelfstandigenaamwoorden.

D. 37. De zelfstandige naam-
woorden komen in twee getallen
voor, naarmate een persoon of
ene zaak algemeen genomen, of
meerdere van dezelfde soort be-
doeld worden. Het eerste noemt
men het enkelvoudige, het laat-
ste het meervoudige getal.

F. 38. Het meervoudige wordt
gewoonlijk gevormd door achter vo-
eging van n, of en, en s achter
het enkelvoud.

1. De woorden, die in het
enkelvoud op de zachte e uit-
gaan, nemen in het meervoud de
orgaans en achter zich, als
cinderen, begeerten, beloeften, geda-
chten enz. van cinder, begeerte

enz. — Sommigen roepen in deze woorden wel eens de s achter de v, als eindens, begeertens, doch dit gebruik is af te keuren, als behelzende eene nuttelooze samenroeping van twee kenteekenen van het meervoud.

2. De woorden, op eenen mede klinker eindigende, hebben in het meervoud veelal en achter zich, als baeken, mensehen, traan, vrauwen, vruchten, enz. van baek, mensch, traan, vrouw, vrucht.

3. In eenige zelfstandige naamwoorden wordt het meervoud alleen door achterroeping van s gevormd, voornamelijk in die, welke in het enkelvoud op en eindigen, gelijk mede in de verkleefwoorden, als genagens, verlangens, mannelijcs, wijfjcs, kindekens enz.

4. Andere zelfstandige naamwoorden vormen hun meervoud op tweederlei wijze, als mans en mannen van man, zoons en zonen van zoon, broeders en broederen van broeder, vaders en vaderen van vader, appels

en appelen van appel, scheepsels en scheepselen van scheepsel enz.

5. Eindelyk zyn er zelfstan- dige naamwoorden, die, in het meervoud, by hunner regelmatigigen uitgang, ook dien van ers of eren aannemen, of alleen ook de laatste uitgangen hebben, als volken en volkeren van volk, bladen en bladers of bladeren van blad, beenen en beenders of beenderen van been, kinders of kinderen van kind, rinders of rinderen van rind, enz. — Men aanzien van het deze woorden echter moet aange- merkt worden, dat hien meervoud op ers en eren niet regelmatig van het thans gebelykelyke enkel- voud, maar van een verouderd op er komt. Dit behooren blad, erd, bladeren, kinders, kinderen, beenders, beenderen, rinders, rinderen, eigentlyk tot het ongebruykelyke en- kelvoud blader, kinders, beender, rin- ders, enz.

6. 39. Eenige zelfstandige na- amwoorden worden alleen in het enkelvoud gebruikt; van anders weder alleen het meervoud gebruikt. Tot de eerste soort behooren,

onder vele andere, de woorden ho,
gmoed, toorn, haop, troost, enz.;
tot de laatste voorzuiders, inkom
sten, gebeueders, onkatten, enz.

C. Over de naamvallen.

§. 40. De zelfstandige naam,
woorden in betrekking tot elkander,
of ook tot andere woorden komende,
ondergaan in onze, even als in
vele andere talen, eenige verand
ering of verblijging, in hianen li
tzang, door welke die betrekking,
wordt aangeduid. Die veranderin
gen worden naamvallen genaemd.

§. 41. Op zich zelve beschouwd
hebben onze zelfstandigenaamwoor
den eijentlijk slechts twee dergelyke
veranderingen, door achtervoeging nam
elyk van s of en, beide ter aand
iding van den naamvallen genitief,
ves of twede naamval dienende,
en dit inderdaad niet dan twee on
derscheidene vormen van denzelf
den naamval uitmakende. Men
merkt dezelve op in de uitdrukken
vondert treurspelen, de wet des
keeren, 's menschen leven, en me
er dergelyke. De s, die thans ge
wunlyk alleen in zelfstandige naam

woorden van het mannelijke of on
zijdige geslachte gebruikt worden,
behoort oetlyds ook tot het vrou
welyke, als blijkt uit mariaans
beukende, zusters dochter, zelyk
mede dit de samengestelde woorden
stadsvoord, gensverduistering, enz.

§. 42. Voor meer verblijgin
gen zijn de lidwoorden de en en
voobaar, die meestal voor onze zelfst
andige naamwoorden geplaatst worden.
Ez strekken derhalve ter aanschijning
van hetzelve in dese aan de laatste
genoemde ontbrecke, en meer den
naamval van, waarin een zelfst
andig naamwoord, volgens het ver
band der rede, moet voortkomen. Op
verschier veranderingen, in verblijging
met die van het zelfstandig naamw
oord, achtgerende, kan men in onze
taal vier naamvallen onderscheiden,
aen welke wy liepse den naam van
eersten, tweeden, derden en vierden
naamval zeren. Gemeentlyk onder
scheidde men, in onze navorzging,
der latynen, des naamvallen, en
naemde dezelve, op kein voorbeeld,
nominativus, genitivus, dativus,
accusativus, vocativus en ablativus.
Toch de latynen hadden gaede sed

enen voor deze onderscheiding, om dat kinne zelfstandigenaamvoor, die inderdaad voor het verhoogings, raddaar waren. Wij saarenteigen misjen hea vermogen, om de twee laatste genaemde naamvallen door verbuiging aan te duiden, maar de vocativus, die in toespraken gebruikt worden, by ons altijd met den nominatius of eersten naamval over, en kinne ablativus in onse taal altijd door behulp van voorsatels wordt uitgedrukt. Men kinne verdeling laten op billijk ook kinne benaming der naamvallen waren, op welke juistheid de ten dien niet weinig vald aan te merken.

I. 43. De tweede en derde naamval worden by ons ook met behulp van voorsatels uitgedrukt, of liever omschreven. Dit zegt men, voor een of het koning, een of der koning, een of des woords, een of der zaak, ook van enen of den den koning, van een of van de zaak, van een of van het woord. Eene gelijke omschrijving met het voorsatels aan gebruikt men by den derden naamval, maar

dezelve, vooral in woorden van het vrouwelijke en onzijdige gesl, acht, nog gemeenzaamer is, dan by den tweeden. Den voorbeelde diene aan enen of den koning, aan een of de koning, aan een of het land, maar voor men, in het eerste gesl, ook enen of den koning, in het tweede (doch alleen in den depligen stijl) een of der vrouwe zegt. Nog zeldzaamer (schoon in den recht, vrenen stijl niet geheel ~~angem~~ ^{ok}) is het gebruik van enen of den ~~ande~~.

I. 44. Het gebruik der naamvallen vereische ook eene korte ophefdering. De eerste heeft dan plaats, wanneer een persoon of ene zaak, op zich zelve en zonder enige betrekking tot iets vooropgaande, als het onderwerp der rede voorkomt, waarvan enige bedrff, byden, enige toestand, enig sijn of worden, beschreven wordt, by voorbeeld: de vader spreekt, de hond wordt geslagen, het kind slaapt, de lilië is wit, de boom wordt ge ook, enz. deelpde naamval wordt onder ons by aanspraken gebrui

god, als: geloof mij, o koning! hoor,
o naar mij, kinderen!

I. 45. De tweede naamval
dient, om de betrekkingen der
zelfstandige naamwoorden tot elk
ander aan te duiden; en, daar de
ze betrekkingen menigvuldig zijn,
is ook het gebruik van dezen naam-
val zeer onderscheiden. Dus de
zeker dezelfde eene merkende oorzaak
leidt in David's psalmen, vondert gezan-
gen, een eigendom in de heer
des heiligt, o koning! goderen, een
onderzaam op lyden in Jabs plaats,
o heilands lyden, soord op het ge-
heel, maar toe iets behoort, in eene
teug water, eene menigte walke,
en eene menigte andere betrekkin-
gen, melker opzame te lang kan sta-
llen.

I. 46. De derde naamval
dient, om het taal of einde van
eene handeling leid te trekken.
Men plaatst daarin die personen
of zaken, van welke iets gezegd
of ontnemen word, ten wiergesta-
lle, tot wier nadeel of nadeel iets
geschiedt, als ik geef u die zaak,
ontnem hem dien stok, doe mij
het genoege, de meester overhoort

den kinderen, hinnen des, de man,
deling heeft hem gael gedaan, die
wonde der vorst, o mijn veel pijn,
o word de helve gebruikt, om eene
gelijkheid aan te duiden, als beide
leeringen zijn elkander gelijk in
vorderingen.

I. 47. De vierde naam-
val dient tot aanduiding van die
voornemen, op welke de handeling,
ing, door het merkwoord uitgedrukt,
onmiddelyk overgaat, als de
man slaat zijner hand, de meester,
ter onderwijze den leerling, de die
ijf brengt haar loon mede.

Voorts krijgen de voorzetsels,
in onze taal, algemeen den vierde
naamval achter zich.

C. Over de lidwoorden.

I. 48. De lidwoorden, wa-
rden voor de zelfstandige naamwoor-
den geplaatst, en dienen, om de
voornemen, door welke uitgedrukt,
of bepaald, of onbepaald voort te
stellen. Zij zijn tweederlei het
bepalende en niet-bepalende.
Het eerste duidt de voor hem
mannelike en vrouwelijke, en niet

voor het onzijdige geslacht; het trekt
te een voor het mannelijk en onzijdig,
en een voor het vrouwelijke geslacht.

§. 49. Deze lidwoorden zijn
bijnaamwoord dienstig, om aan de voor-
stelling onzer denkbeelden een meer-
dere juistheid en naastkeuwigheid
te geven. Wanneer ik, bij voorbe-
eld, zeg geef mij brood, zoo verduid
ik in het algemeen dat raadsel te
hebben; het melk men brood naemt.
Men kan zeggen geef mij een brood,
draag ik naar een der onderscheidene
soortelijken van dat raadsel, die, ho-
den heeten, zonder op de grootte, of
de soort nader te bepalen. Zeg ik
eindelyk geef mij het brood, zoo dra-
ag ik naar een bepaalde, en in ha-
re soort en grootte reeds bekende
soortelijken van het zelve raadsel.

§. 50. Verder dienen de
lidwoorden, zoo als wij te voren re-
eds aan merkten, om, bij kenne pl,
aantgong voor zelfstandige naamwoor-
den, denzelfden geslacht aan te duiden,
en het substantief onvolkomen
van het zelve verbuiging eeniger ma-
te aan te stellen. Der opheldering
hier van zal het noodig zijn de ver-
buiging der lidwoorden in de ondersch-

eidene geslachten op te geven. Bij
deze opgave zullen wij het lidwoord
telkens van een zelfstandig naamwoord,
dat doen verzekerd gaan, maar voor het
te voren gezegde ontrent de naamzullen
telkens eenig nader licha. ontzangen zal.

§. 51. Voorbeeld der verbuig-
ing van lidwoord de met een zelfst.
andig naamwoord, voor het enkelvoud,
en meervoud, in de deil geslachten.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. de man.	1. de vrouw.	1. het kind.
2. den man.	2. de vrouw.	2. het kind of van van den man. van de vrouw. het kind.
3. den of aan	3. de, der of aan	3. den of aan den man. de vrouw. het kind.
4. den man.	4. de vrouw.	4. het kind.

Meervoud.

1. de mannen.	1. de vrouwen.	1. de kinderen.
2. der of van der	2. der vrouwen.	2. de kinderen. mannen. of van de vrouwen.
3. den, of aan	3. de, der of aan	3. den of aan de mannen. de vrouwen. kinderen.
4. de mannen.	4. de vrouwen.	4. de kinderen.

§. 52. Voorbeeld der verbuiging

van het lidwoord een met een zelf,
standig naamwoord, door het enkelste,
id, in de drie geslachten.

Mannelijk. Vrouwelijk. Onzijdig.
1. Een vader. ¹Eene daad. ¹Een geslacht.
2. ²Eens vaders. ²Eener, of van ²Eens geslachte
of van ²enen eene daad. of van ²een
vader geslachte.
3. ³Enen, op ³aan ³enen, ³eene, of ³enen, en of
en en vader. van eene daad. van een geslachte.
4. ⁴Enen vader. ⁴Eene daad. ⁴Een geslachte.

D. Over de bijvoegelyk naam- woorden.

I. 53. Bijvoegelyk naamwoorden
worden die woorden genaemd, welke
de hoedanigheid of eigenschap van een
persoon of een zaak, door een zelfstan-
dig naamwoord uitgedrukt, aanduiden,
als schoon, helder, liepelyk, enz.;
en tot dat einde by de zelfstandigen,
naamwoorden gevoegd worden, by voorbe-
eld, eene schoone bloem, een herder,
vader, eene liepelyke ster.

I. 54. Zij zijn, of oorspronk-
lyk, als groot, klein, smal, schoon,
breed, goed, kwad enz., of door aflei-
dingen ^{en} samenstelling gevormd, als eer,

lyk, heilzaam, goeddadig, barmhartig, zacht,
moedig.

I. 55. Tot de afgeleide bijvoegelyke
naamwoorden behooren ook de lidwoorden,
die van werkwoorden hunnen oorsprong heb-
ben, als: beminnende en beminde van bem-
innen, leerende, en geleerde van leeren, zinge-
nde en gezongen van zingen. Zij worden,
eten als de overige bijvoegelyke naamwoorden,
by zelfstandige naamwoorden gevoegd, by voor-
beeld, de beminnende moeder, de beminde do-
chter, het leerende kind, de geleerde man;
de zingende vogel, het gezongende lied.

I. 56. De voornaamste uitgangen der
afgeleide, of samen gestelde bijvoegelyk na-
amwoorden zijn baar, ig, lyk, lootzaam, ac-
tig, enhardtig. Derzelver betekenis veruisccha
eene korte verklaring.

1. De uitgang baar, afkomstig van het
werkwoord baren, dragen, voortbrengen, heeft
een merkbaar ^{en} zijn, wanneer hij by zelfstan-
dige naamwoorden gevoegd wordt, als dankbaar,
vruchtbaar, lykbaar, doch een bydenken,
wanneer hij achter het zakelyk deel van een werk-
woord komt als utbaar, kenbaar, leesbaar,
dat is die, of dat gegeten, gekend, gelezen kan
worden.

2. De uitgang ig deukt tenaast van, of
eene geneigtheid tot iets aan, als lyk in de lyk,
leerdig, willig, hoofdig, ilftig, handig enz.

3. De uitgang lyk, afkomstig van lyk,
gelijken, wordt zoo achter zelfstandige en byvoegelyke
naamwoorden, als achter werkwoorden gezegd. In
het eerste geval duidt dezelfde den aard of het we-
zen der zaak aan, als goddelyk, koninglyk, eerlyk,
riekelyk, riinnelyk, in het laatste deels de de
geschiktheid of het vermogen hier, om iets te
laen of te lyden, als bezagelyk, betamelyk, bedeel-
gelyk, steepelyk, verleidelyk, verachtelyk enz.

4. De uitgang loos gesproken uit den
involmaakte verledenen tyd van het oude lijsen,
dat in verlooren, overig &c. geeft eene bevestiging of
ontkennig te kennen, en komt, of achter zelfstandige
ijnaamwoorden, als hopeloos, magteloos, moedel-
oos, verachteloos, of achter zakelyk &c. dan een
werkwoord, als achteloos, reddeloos enz.

5. De uitgang zaam achter zelfstan-
dige naamwoorden komende, duidt een gelykheid
of ook de zinnigheid tot iets aan, als deijdzaa-
am, heilzaam, minzaam enz. by het zakelyk
del dan een afmetelyk werkwoord gezegd,
geeft dezelfde de geschiktheid of het vermogen
tot iets te kennen, als gracizzaam, leerzaam,
gehoorzaam, spaarzaam, enz.

6. De uitgang achtig heeft tweeder-
lei betekenens, naarmate dezelfde den klem,
toon als of niet ontvangt, in het eerste geval
betekent dezelfde zoo del als hebbende, als
leeachtig, maerachtig, in het laatste, dan,
neer de klemtoon op het eerste del der samen-

stelling valt, duidt dezelfde eenig gelykheid
of overeenkomst uit, als aardachtig, loogenachtig,
smachtig enz.

7. De uitgang haftig, eindeljk, af-
komstig van het oude haken, hebben, geeft
te kennen, dat iets waerlyk, en in eene re-
ime mate, de eigenschap van iets heeft. Dit
elke komt voor in de woorden constantig, on-
anhaftig, heldhaftig een meer andere.

8. Door achtermafing van den
uitgang de of ste worden van de hoofdzijde
Allen ook byvoegelyke naamwoorden, afgeleid,
als treude, derde, vierde, honderste, duizend-
ste, enz. eerste, maar rick de laatste gen-
emde uitgang mede vertoont, is de overtrep-
pende trap van een eerder.

9. De byvoegelyke naam woorden
afgeleid ook somtijden de plaats van zelf-
standige, als de rijke, de geleerde, de vrome, de
ouderste (eigenlyk de overtrepende trap van ouder)
enz. Zoo ook het schone, goede, knaande, voor
het zyne schoon, goed of knaad is of een goed,
en knaad, deslyklyk zegt men het voortreppel,
de hier overtreppelen, het aandaenlyk van
dat verhaal, voor de voortreppelykheid hier
verrijting, de aandaenlykheid van dat verhaal
of het zyne die verrijting, dat verhaal voortre-
ppelyk of aandaenlyk heeft.

Over het geslacht, getal en

de voorbeelding der bij,
soepelyk naamwoorden.

I. 59. Je bij soepelyk naamwoorden
woorden, bij, of liever voor zelfstandige naam-
woorden geplaatst, schikken zich, ten aanzien,
en van geslachte, getal en naamval, dezelde,
en komen dus, in de genaemde bijzonderheid,
zeveel met dezelde overeen. Ten einde dit
nader op te helderen, zullen wij hier eenige
voorbeelden laten volgen ten aanwijzing,
hoe een bij soepelyk naamwoord, met een
zelfstandig naamwoord, met en deszelfs lid,
meest, in de onderscheidene geslachten, en
getallen verborgen worden.

I. 60. Voorbeeld door het mannelijk
geslacht.

Enkelvoud. Meervoud.

1. de (eener) sterke leeuw. de sterke leeuwen.
2. des (of eens) sterken der sterke leeuwen of
leuws, of van den van de sterke leeuw,
(eener) sterken leeuw. men.
3. den (eenen) sterken den sterken leuwen,
leuw, of aan den of aan de sterke
(eenen) sterken leuw. leuwen.
4. den (eenen) sterken leuw. de sterke leuwen.

I. 61. Voorbeeld door het vrouwelijk
geslacht.

Enkelvoud.

Meervoud.

1. de (eene) schoone daad. de schoone daden.
2. der (eener) schoone daad. der of van de schoone
of van de (eene) schone daden.
eene daad.
3. der, de (eener) (eene) der, de of aan de schone
schoone daad of aan de eene daden.
(eene) schoone daad.
4. de (eene) schoone daad. de schoone daden.

I. 62. Voorbeeld door het onzijdig
geslacht.

Enkelvoud.

Meervoud.

1. het moedige (een maed) de moedige paarden.
lij) paard.
2. des (eens) moedigen der moedige, of van
paards, of van de de moedige paarden.
moedige (een moedig)
paard.
3. den (eenen) moedigen den moedigen, of aan
paarde, of het maed, de moedige paarden.
ige (een moedig) of
ook aan het moedige
(een moedige) paard.
4. het moedige, den (een) de moedige paarden.
moedig) paard.

I. 63. De zal nader wijzen
deze voorbeelden nog eenige aanmerkingen

te waagen, rakende het plaatsen der e acht,
er het enkelvoud der byvoegelyke naamwoorden.
Die van het mannelijke geslachte
keren, met uitzondering van een enkel
geval, waarin de meêluidendheid zulks niet
vies, altijd de e achter zich. Hetzelfde
geldt omtrent die van het mannelijke geslachte,
ochte, manneer het bepalende lidwoord de,
of ook eenig voornaamwoorden, als die, de,
ze, mijn, enz. Voor dezelfde komt of ook ma-
nneer zij enkel een byvoegelyk naamwoord is,
of niet hebben, als de, die, deze, mijn, groote,
jongen, gaede, vriend, mijn raad, liede v
 iend, maerde brueder. Doch manneer het
onbepaalde lidwoord een door een zelfsta-
ndig naamwoord komt, kupt er, ten aanzien
van het plaatsen op meêluiden der e in onze
taal een keurige onderscheiding plaats, die
wij thans, in het nard, eenigzins nader
zullen ontzamen.

In het algemeen nemen
de byvoegelyke naamwoorden, door een zelf-
standig naamwoord van het mannelijke gesl-
achte met is lidwoord een geplaatst, de e
aan, als een zware arbeid, een oude diens
 knecht. een maakzaam hand, een naartheijde
 jongen. op desen regel echter heeft een
uitzondering plaats, manneer een zelfsta-
ndig naamwoord, dat een persoon in zeker
bedrijf, bestuur, maardigheid en mas hiens

meer is, voorstelt, een byvoegelyk naamwoord
met het lidwoord een, of ook met de woorden
zeke, eenig, meinig, niet zich kupt, aan
vinding einer hardanigheid, niet van de pers-
oon, als zoodanig, maar van de persoon, als
in een der gemerde betrekkingen beschouwd.
Dus betekens een gaed koning iemand, die
als koning, gaed is, een groote schilder iem-
 and, die, als schilder groote is, een getrou-
 weenaar iemand, die, als dienaar, getrou-
 weter is, een sterk looper iemand, die st-
 erk loopt, een groote moedig vriend, die
als vriend, groote moedig is. Tot desen re-
gel behooren niet slechts alle woorden, die
een ambtenaar, bedrifer, bestuurder, of
dienaar aanduiden, maar ook de woorden
man en mensch, als een leijge naam man,
een braaf mensch, mitsgaders alle woorden,
zonder onderscheid, die op lins uitgaan, als
een naartheij jongeling, een berallig vroom,
 keling. Wanneer door en tegen een
byvoegelyk naamwoord de hardanigheid, niet
van het bedrijf, de waardigheid enz. Ma-
nneer hij voorkomt, uitdruke, neem hetse,
of, by zijne veruiging althans met een
ige der voorgestelde woorden, de e acht
eraan, als een gaede koning, dat is, een
koning, die een gaede geaardheid heeft,
een sterke looper, dat is, een looper,
die sterk van lichaam is, een groote te

helder, dat is, een schilder, die groot van gestalte is, en zoo in andere gevallen.

§ 65. Een aanzien van hea onzijdige geslachten maec naz aangemerkt worden, dat de bystaegelyke naamwoorden, maec hea lidwoord een voor zigt, of ook zonder lidwoord by zelfstandige naamwoorden van dat geslachte komende, de e standvastig verwerpen, als een groot gebauid, blaauw laken enz. - Zelyke verwerping heet plaats, wanneer eenig, he, her, menig, of ook een beittelyk naamwoord, als mijn, ien, zyn, enz, haer, hem vooras gaet, als eenig menschelyk ding, seket aanzienlyk heus, mijn, ien liep kind, enz. Belooft hea bepaalend lidwoord, als mede het transyende voor, naamwoord, weder de e vorderen in het, dit, of dat lieke kind, hea, dit, of dat sterke paarden enz.

§ 66. Nog verdient hier aangemerkt te worden, dat de melluidendheid sijnlyk de achterroeping der e vorderen, maar de regels der tale deelde anders zedden vorderen. Zoo zegt men een zwaar, zere, maar niea ene moeylykere taak, in welke laatste zekal de e melluidendheidskatte, wordt mezzelag. Deszelyke zegt men de nul soort, zelyker daad, ene derke enen bestemming, hea onbesonnen gedrag. Omzylen kan me

de e, naar melgevallen, mezzelaten, of vlyt, segen, als de nagelaten, of de nagelaten gedichten.

§ 67. Er sijn verder enige byzay, dylke naamwoorden die, dit kunnen aard, door zene verduyging haerbaar sijn. Daar toe behoren 1) die, welke op lie en landeindige, als allerlei menschen, schriften van allerhande aard, enz. 2) Die, welke de stof der dinge aanduiden, en die dien hoopde stoppelyke ad, gectiva genaemd worden, als tinnen schotel, zilveren kannen, haddin vasken, marmereen tapels, molten kleiden, linnen rokken enz. 3) Die, welke van een naam eenor stad ont, leend sijn, en op een uitgaan, als amsterdammer schippers, hartingen kooplieden, streeks burger snijp enz.

§ 68. Eenzelyk maec ontrens de verduyging der bystaegelyke naamwoorden naz worden aangemerkt, dat zij, de plaats van zelfstandige bekludende, in het meermalid althans, eenen als dylke vorderen worden. Dus zegt men met ^{het meermalid} meermalid gen en grooten (niea de matge en groote) deser aarde, zelyk ook sommigen sijn van die, ander, en van een tegesteld geslachten. Doch hea en, keldaad, heet hea gebredik daaroder niea enen stellig beklud, en doet men derhalke dese me, by doordield, de kromen, d'iden, sijnigen des kromen, of van den kromen, den kromen, of van den kromen, den kromen,

meer dan elders, door de welluidendheid
verboden.

I. 73. **V**ele telwoorden naz,
tand ook die uitbreeds van kinne bete,
kenis voorvergeving sakbaar zijn, nems
de voorgemelde uitgangen niss aan.
Zoo niet het gebruik niss, dat men hem,
innen der, beminnende van beminnend
of beminder, beminderd van bemind, vorone,
en zoo in vele andere. In dergelyke ge,
vallen gebruikt men meer ter aandui,
ding van den der grootenden, en meest
van den overtreppende trap, van welke
omschrijvingen men niet sommigen ook
bedient by moorde, in welke het gebruik
de meergenaemde uitgangen niss vermerpt.

I. 74. **B**y Samengestelde bysne,
gelijknaamwoorden nems alleen het laas,
ste lid der samenstelling de vers grootende
uitgangen achten zich, als mildadiger,
mildadiger, van mildadig; groetmoedig,
et, groetmoediger van groetmoedig men
rijgen en te rijgen derpalve ook goedkoop,
per, goedkoopst van goedkoop, niss,
zoo als sommigen willen, beterkoop, be,
tkoop,

Over de telwoorden.

I. 75. **D**e telwoorden dienen,

om eens hoekenigheid van zekere dinge
aan te deliden. Zij drukken of een bepaald,
of een onbepaald getal lid, en worden,
overeenkomstig hiertmede, in bepaalde en al,
gemeene verdeeld.

I. 76. **B**epaalde telwoorden zijn
sijn, welke de hoofd- of grondgetallen aan,
deliden, als een, twee, drie, veer, veertig,
veerdig, enz. dergelyke zijn tevens meerteldoor,
ten (of althans ten daarnoor kunnen geh,
voeden worden), als een, twee, drie, veer,
enz.; tevens afgeleide, als veertig, veertig,
veertig enz.; die, met achtvoering van
den uitgang ten, van de bovengenaemde
woorden afkomen; tevens eijdelijk samen,
gestelde, als elk (eenlik), twaalf (twaalf),
veertien, veertien enz.

I. 77. **H**et telwoord een wordt
als het lidwoord verkeerd, en onderscheid
zich van hetzelve alleen daardoor, dat het
der nabruk der uitpraak ontrange. Het
lidwoord de veroorhebbende, nems het, in
alle drie geslachten, de e aan, en heeft in
ten tweiden naamval van het mannelijke
en onzijdige geslacht desenen, of van den
eenen, van het eene. Hetzelfde geldt,
mannen enig doornaamwoord, als deze,
die, mijn, enz. doorkoms, mitzader
mannen het, in vereeniging met het be,
palende lidwoord, of enig doornaamwoord,

ord, voor een zelfstandig naamwoord ke,
na, als de of deze eene man, het of
het eene paard, enz.

I. 78. De overige bepaalde
telwoorden blijken, voor zelfstandige
naamwoorden geplaatst, altijd onperso-
nen, als twee mannen, drie vrouwen, twen-
tig schepen, honderd guldens, enz.

I. 79. Zij zijn echter, in sommi-
ge gevallen, voor verbuiging vatbaar,
manner zij namelijk, of achter een per-
soonlijk naamwoord, op geheel of in
deels, als hij kwam met zijn
vieren; zij verdeelen het onder twintig,
mintigen; na vieren, na zesfen dus is,
na vieren, het vieren, men het slaeg ze
bij diezenden enz.

I. 80. Alle bepaalde telwoorden
en komen ook, sommigen, als op zich
zelve staande zelfstandige naamwoorden
voor, zoo in het vrouwelijke als onzijdige
geslacht, bij voorbeeld, ik heb de
vijf, of de een, bij de het gezogd, hij
heeft drie tieners, het honderskotz vier
guldens, enz. Zoo zegt men ook een
groot twintig, een kleine diezenden.

I. 81. ook laten zich zelfs,
tandige naamwoorden, op er uitgaande,
van de telwoorden afleiden, als een
lijger, dat is een man van zestig ja,

jaar, of ook een schip van zestig stuk-
ken geschut.

I. 82. Beide deelen zoo veel
alle tdee. Het vords gebruik, manne-
twee dingen te samen genomen worden,
of als te samen genomen beschouwd mae-
ten worden, en komt meestal in het meer-
voudige getal en als bijvoegelijk naam-
woord voor, als beide handen gebruiken,
aan beide ooren doop zijn. Sommigen
echter vords het zelfstandig gebruik, als
zij zijn beiden arm, geen van beiden he-
eft het gedaan; het geschiedt met beider
gand vinderen. in een enkel getal ook,
vords beide met een werkwoord in
het enkelvoudige getal der eenig, manne,
en het namelijk vords het een in het an-
der verklaard kan worden, als hij spe-
elde en sang, maar beide wasden ge-
trekkig.

I. 83. Eindelijk worden de telwoo-
rden ook met half, halve samengesteld
als anderhalve stekker, derde half en
ken, zeshalve uur gaans. Het half wor-
dt, ter aanduiding van eene bekende gel-
dswort, ook zelfstandig gebruikt.

I. 84. De algemeene telwoorden,
door welke geen bepaald getal vords aan-
geduid, ^{bestaan of uit een of twee} ~~zijn~~ ^{elk, geen}
op een groot gedeelte van dezelven, als

veel, menig; of slechts een klein getal,
vette, als meinig, eenig, ettelijke, sommige.
D. 35. Omrens al, alle heb,
ken mij enige aanmerkingen te maken.
De eerste is, dat al, door het bepaalde
lidwoord, of ook door een doornaamwoord,
is geplaatst, onverhogen blyve, als het
veel al den arbeid, al de menschen van
die plaats; al die huwelyke uitzigten;
al mine hoop, enz. eens andere aanmer-
king, betref het onderscheiden gebruyke
van alle voor enkelvoudige zelfstandige
zelfstandige naamwoorden. Wanneer na-
melijk dese in een versammelenden of me-
rivooldigen zin gebruyt worden, blyve alle
onverhogen, als aan alle kanten, alle dag,
enz. door aan alle kanten, alle dagen.
Daaren tegen worden alle verhogen, na
dat het, in de betekenis van ieder, bij
een enkelvoudig zelfstandig naamwoord,
voorkomt, als ik mensch u allen voor-
spied, het geeft rief over aan allen mede,
etc. vindelyk zij nog aanmerke, dat alle
gemeentlyk voor zelfstandige naamwoorden
in het meervooldige getal geplaatst wor-
de, als alle menschen moeten sterven;
de nuttigheid aller nuttelijke goederen,
of ook bij persoonlijk of aanmiffende
doornaamwoorden gebruyt worden, in me-
lk getal het achter zekere staan, als

Zij allen, het zal weder nauwelijks vermenig bevesten,
dat alle, in het laatste getal, de verbinding der zelf-
tandige naamwoorden aanneemt, welke het insgelijks
vrijlyk, wanneer het een zelve zelve staat, bij-
voelballe allen komen hier in orde een; zij
hier staat veel allen open.

[Faint, illegible handwriting]

神
神
神

het liden in Korea
en de Kunst in Japan
gestrijken door
Gunter.

